

**НАҚШИ АСОСГУЗОРИ СУЛҲУ ВАҲДАТИ МИЛЛӢ – ПЕШВОИ
МИЛЛАТ, ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ЭМОМАЛӢ
РАҲМОН ДАР ТАҲҚИҚИ САБАБҲОИ ДИНИЮ - СИЁСИИ
ИФРОТГАРОИИ ДИНИ**

**Махмадизода Н.Д. доктори илмҳои фалсафа, профессор, декани
факултети фалсафаи ДМТ**

Ифротгарой ва терроризм аз ҷумлаи мушкилоти асосӣ ва ситезаи хатаровар барои ҷомеаи ҷаҳонӣ дар ибтидои асри ХХI мебошанд. Рӯйдодҳои ногувори ахир дар нуктаҳои гуногуни сайёра далели тасдиқи ин нукта мебошанд. Дар мақола муаллиф сабъ намудааст, ки нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонро дар таҳқиқи сабабҳои динию - сиёсии ин падидаҳои хатаровар мавриди баррасӣ қарор диҳад.

Ифротгарой ва терроризм аз ҷумлаи мушкилоти асосӣ ва хатаровар барои ҷомеаи ҷаҳонӣ дар ибтидои асри ХХI мебошанд. Ҷомеаи ҷаҳон барои мубориза ба ин вабои асри ХХI бояд муттаҳид гардад. Ҳамин нуктаи хеле муҳим дар паёмҳо, суҳанрониҳо, мусоҳибаҳо ва асарҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба такрор хотирнишон мегардад.

Дар асари илмии Пешвои миллат таҳти унвони «Имоми аъзам: рӯзгор, осор ва афкор» таърихи пайдоиши аввалин равияву ҷараёнҳои ифротӣ дар ислом хеле муфассал мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Масалан, бо таъя ба маводи фаровони таърихӣ қайд мегардад, ки **хориҷиҳо** (аз калимаи *арабии*. *خوارج* [хавориҷ](таркқардагон)) дар таърихи ислом аввалин равияи динию ифротгарое мебошад, ки аз миёни мусулмонҳои тарафдори Алӣ ҷудо шуда, ба амалҳои ифротӣ даст задаанд. Ин фирқаи ифротгаро баъди ҷанги Сиффин (соли 657) байни Али ибни Абутолиб ва Муовия ибни Абусуфён ҳамчун нишон эътироз аз сиёсати мусолаҳақоронаи Алӣ ибни Абутолиб ҷудо мешаванд.[4] Аввалин хориҷиҳо 12 ҳазор нафар буда, таҳти раҳбарии пешвоёнашон Шабис ибни Рабъ ва Абдуллоҳ ибни Ваҳб дар шаҳри Басра

маскун мешаванд ва аз ончо ба дигар маҳалҳои аҳолинишин амалҳои ифротгароёнаву террористӣ анҷом медиҳанд. Аз дасти хориҷиҳо бисёр аҳолии бегуноҳ ба ҳолати мерасанд. Ҳамон гуна, ки дар асари зикршудаи Пешвои миллат оварда шудааст, оқибат ҳуди Алӣ ҳам аз дасти як фиристодаи хориҷиҳо дар вақти адои намози бомдод ба қатл расонида мешавад.

Баъзе рӯйдодҳои таърихи навини Тоҷикистон шоҳиди он аст, ки равияҳои динӣ – ифротгароӣ ҳеҷ гоҳ аз нақшаҳои худ даст намекашанд ва барои амалӣ сохтани амалҳои нопоки худ аз ҳар роҳу восита истифода менамоянд. Равияҳои гуногуни ифротгаро ба монанди «Салафия», «Ҳизб-ут-таҳрир», «Ансоруллоҳ» ва ғайраҳо солҳои охир баъди истиқолият ба даст овардани Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти худро дар ин кишвар густариш дода, бо роҳи амалҳои ифротгароёнаву террористӣ дар фикри таъғйир додани ҳокимияти конституционӣ ҳастанд. Барои пайравони ин равияҳои ифротгаро мафҳуми худшиносӣ, миллат, Ватан ва сулҳу амният ва суботу ошоиштагӣ ҳеҷ гуна арзише надоранд, онҳоро таассуби динӣ, ҳирси ҳокимият ва ба даст овардани молу сарват аз ҳама чизи муқаддас бегона кардааст. Равияҳои ифротӣ, асосан, аз тарафи як қатор кишварҳои арабии Шарқи Наздик маблағгузорӣ мешаванд ва ҳадафи ниҳони онҳо ба мадори таъсири геополитикии худ ҷалб намудани кишварҳои тозаистиклоли Осиёи Марказӣ ва минҷумла Тоҷикистон мебошанд. Ин гуна таъсиррасонӣ, пеш аз ҳама, ба воситаи фишангҳои мазҳабӣ амалӣ карда мешаванд. Масалан, идеологҳои равияи ифротии салафия бо воситаи хоҷагони хориҷӣ кӯшиш ба харҷ медиҳанд, ки фазои ороми динию мазҳабии Тоҷикистонро ҳалалдор сохта, нуфузи мазҳаби таҳаммулпазири ҳанафиро коста гардонанд ва ба ҷойи он ақидаҳои ифротию бунёдгароёнаи худро бунёд намоянд. Масъалаи таъсири берунаи хоҷагони хориҷӣ ва ривочи равияҳои ифротию террористиро Пешвои миллат дар паёмҳои анъанавии ҳарсола ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон матраҳ намуда, сабаби паҳншавии ин зухурот ва роҳҳои пешгирӣ ва мубориза бар зидди ин гуна равияҳои ифротиро нишон медиҳад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҳанӯз 22 апрели соли 2002 дар паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи зухуроти хатарзои ҷаҳони муосирро мавриди таҳлил қарор дода, қайд намуда буд, ки хатари афзудани муноқишаҳои минтақавӣ дар заминаи ихтилофоти динию мазҳабӣ, зиддиятҳои кавмию наҷодӣ, тамоюлҳои идеологӣ, талошҳои ошқору ниҳон барои ба даст овардани захираҳои сӯзишворию ашёи хом, тақсимои нави бозори ҷаҳонӣ ва ғайра мебошад, ки дар натиҷаи бархӯрди манфиатҳои давлатҳои гуногун дар ғӯшаҳои мухталифи сайёра аланга мегирад.

Дурустии ин суханон, ки яқуним даҳсола пеш гуфта шуда буданд, дар мисоли рӯйдодҳои имрӯзаи минтақаи Шарқи Наздик ҳамчун пешгӯӣ исбот мешавад. Бархӯрди манфиатҳои геополитикии абарқудратҳои ҷаҳон ҳамакнун кишварҳои вориси тамаддуни бузурги Бобулистон – Сурия ва Ироқро ба майдони муҳориба ва харбазор табдил дода, бошандагони онҳоро ба хоку хун кашидаанд. Аҳолии ин кишварҳо бо азобу уқубатҳои сангин гирифта шуда, тарки ватан намудаанд ва сарсонӣ саргардон мебошанд. Ба иқтисодиёти ин кишварҳо миллиардҳо доллар хасороти моддӣ расонида шудааст. Табъизи наҷодӣ, мазҳабӣ ва миллӣ ба силоҳи санҷидашудаи бархӯрдҳои геополитикӣ табдил ёфтаанд. Равияҳои ифротие аз қабилӣ ДИИШ, «Ҷабҳат-ан-нусра» бо идеологияи салафии таассубгаро, ки бо маблағгузориҳои як қатор кишварҳои сарватманди Араб, Халиҷи Форс ва кишварҳои моварои уқёнус арзи вуҷуд ва фаъолият мекунанд, ба бозичаи дасти хоҷагони худ табдил ёфтаанд. Равияҳои ифротию бунёдгарои мазкур ваҳшониятҳоеро аз қабилӣ амалҳои сар буридан ва зинда оташ задани одамонро бо аҳкоми дин мубини ислом асоснок намуда, номи дини исломро дар пеши назари ҷомеаи ҷаҳонӣ беобрӯ менамоянд. Дар робита ба ин масъала Пешвои миллат қайд менамояд, ки мавқеи устувори минтақавӣ ва умумиҷаҳонӣ пайдо кардани терроризми байналхалқӣ, экстремизм ҳамчунин паҳншавии ғояҳои зӯрварӣ, тарғиботи зараровари мазҳабӣю идеологӣ ва ба воситаҳои иттилооти омма роҳ ёфтани онҳо мебошад. Ҷаҳонگیرӣ ва кишваркушоӣҳои имрӯза либоси басо рангоранг

доранд. Ҳадаф ва ғаразҳои аслии сиёсӣ иқтисодӣ аз назарҳо пинҳон мемонанду хусуматҳои қавмию этникӣ, низоъҳои идеологию динӣ ва дигар сабабу баҳонаҳо ба навбати аввал мебароянд. Дар натиҷаи таҳрики устокоронаи сиёсӣ иқтисодӣ ва идеологӣ давлатҳои хурду бузург дар қитъаҳои Осиё, Африқо ва Аврупо ба доираи бозихи ғаразнокӣ давлатҳои манфиатдор кашада мешаванд ва таҳти таъсири онҳо раванди муътадили ҳаёт дар сарзаминҳои гуногуни ҷаҳон ва саросари сайёра халалдор мегардад.

Мутаассифона, дар воқеаҳои Сурия як қатор шахравандони гумроҳшудаи Тоҷикистон низ иштирок менамоянд ва бо ин амали нангини худ номи Ватан, падару модар ва оилаҳои худро доғдор менамоянд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки баъзе шахравандони Тоҷикистон, ки аксарияташон ҷавонони бетачриба ва ноогоҳ мебошанд, таҳти таъсири идеологии афсункоронаи гурӯҳҳои ифротӣ афтада, ба воситаи фиребу найранг ба ин равияҳои ифротгаро ҳамроҳ шудаанд. Онҳо моҳият ва асолати инсондӯстонаи дини мубини исломро сарфи назар намуда, аз номи дини ислом ба куштори одамони бегуноҳ ва ғоратгарии аҳолии осоишта даст мезананд. Ҷалби ҷавонони тоҷику тоҷикистониҳо ба воқеаҳои Сурия ва бо ном ҷиҳод аҳли ҷомеаи кишварро ба ташвиш андохтааст ва Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон инчунин Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба зидди ин зухуроти номатлуб тадбирҳои қотеъона адешида, ба воситаи ВАО, муассисаҳои илму маориф ҷавонро ба худшиносӣ ва ватанпарварӣ ҷалб намуда, гумроҳонро аз чунин роҳи хато бармегардонанд.

Пешвои миллат дар суҳанронии худ бахшида ба ҷашни 18-умин солгарди ваҳдати миллӣ воқеаҳои ахири ҷаҳонро таҳлил карда, қайд намуд, ки «Имрӯз ифротгароӣ ё худ экстремизми динӣ беш аз пеш хусусияти фаромиллӣ ва глобалӣ касб мекунад...

Афзоиши нуфузи ниҳоди террористии ба ном Давлати исломӣ дар Сурия ва Ироқ, аз ҷониби ҷангҷӯёни он кӯшиши зерӣ тасарруф гирифтани минтақаҳои нав ба нави ин кишварҳо, куштори бераҳмонаи ҳазорон нафар мардуми мусулмон ва аз байн бурдани мероси фарҳангӣ, инчунин вусъат

гирифтани ғояҳои тундгароӣ дар баъзе давлатҳои ҳамсоя, аз ҷумла Афғонистон омилҳои асосӣ ва нигаронкунандаи вазъияти имрӯза ба ҳисоб мераванд.

Дар ин раванд, яке аз масъалаҳои муҳимму арзишманд аз он иборат аст, ки мо бояд ҳамеша хушёру зирак бошем, ба ҳар гуна дасисаву фиреби доираҳои манфиатҳои бегона фирефта нагардем, мардумро муттаҳид ва суботи сиёсиро боз ҳам устувор гардонем. Зеро аз таъсири манфии ҳодисаву таҳаввулотҳои охир, ки дар онҳо намоёндагони даҳҳо кишварҳои дунё иштирокдоранд, ягон мамлакат, аз ҷумла Тоҷикистони мо низ эмин буда наметавонад.

Аз ин лиҳоз, ҳарчи бештар таҳким баҳшидани ваҳдати миллӣ ва муътадилнигоҳ доштани фазои сиёсӣ мафкуравии ҷомеа барои давлатдорӣ тоҷикон нақши аввалиндараҷа ва ҳатто сарнавиштсоз пайдо кардааст».

Албатта, ифротгароӣ ва терроризм ҳам сабабҳои пайдоиши худро доранд ва паёмҳои Пешвои миллат сабабҳои ривож ёфтани ифротгароии динӣ ва терроризмро чи дар миқёси ҷаҳон ва чи дар сатҳи Тоҷикистон таҳлили дақиқи иҷтимоӣ – фалсафӣ намуда, пайомадҳои иҷтимоӣ сиёсии ин зухуроти номатлубро барои Тоҷикистон нишон додаанд. Бояд қайд кард, ки яке аз сабабҳои пайдоиш ва ривоҷи ифротгароӣ ва терроризм, пеш аз ҳама, ақибмонӣ ва қашшоқӣ ва қашшоқии саросарӣ махсусан, дар байни ҷавонон мебошад. Мутахассисон қайд менамоянд, ки 80% сарвати ҷаҳон дар ихтиёри кишварҳои Ғарб қарор дорад ва ин боиси рушди инкишофи номутаносибӣ кишварҳои Шарқ ва махсусан кишварҳои мусулмонӣ гаштааст. Бояд қайд кард, ки воқеан, байни ифротгароӣ ва қашшоқӣ таносуб вучуд дорад, лекин ин таносуб бавосита набуда, балки бевосита аст. Инсонӣ камбизоат ба манзил, ғизо ва либос ниёз дошта, роҳи ифротгароӣ ва терроризмро бо ду сабаб интиҳоб менамояд. Якум, барои он ки дар шароити бекорӣ оммавӣ ва идома доштани бӯҳрони иқтисодӣ тӯлонӣ дар кишвар манбаи қонунӣ ва устувори даромадро пайдо карда наметавонад. Чунин ҳолат ҳосил кишварҳои аз нигоҳи иқтисодӣ ақибмонда мебошад. Дуюм, ҷойҳои кори ҳолӣ вучуд дошта бошанд ҳам, лекин бо сабаби он, ки ҷавонон савод, таҳассус ва таҷрибаи кофӣ қорӣ

надоранд, наметавонанд, ки ба ин ё он кори мувофиқ машғул шаванд ва бинобар ин, онҳо гунаҳгори вазъияти бавучудомадаро аз берун ҷустуҷӯ менамоянд. Баъзан, онҳо гунаҳгори бадбахтии худро дар вучуди ақаллиятҳои миллӣ, муҳочирони меҳнатӣ ва гурезаҳои иҷбории сокини он давлат мебинанд. Нисбат ба онҳо амалҳои таҷовуз, куштор ва шаклҳои гуногуни таҳқири эҳсосоти миллию шахсӣ раво дида мешавад. Бояд қайд кард, ки дар ин равандҳо ҳисси миллатгароии харобовар низ нақши муҳим мебозад.

«Чунин омили қашшоқии саросарӣ яке аз сабабҳои муҳими ифротгароӣ ва терроризм дар кишварҳои мусулмонии Шарқи Наздик ва як қатор кишварҳои Африқо гаштаанд. Вобаста ба ин масъала Пешвои миллат ибраз мекунад, ки воқеан ҳам, бартариҳои азими технологӣ ба кишварҳои Ғарб имконият медиҳанд, ки ба мамлакатҳои боқимондаи дунё таъсири худро расонида тавонанд. Вақтҳои ахир расонаҳои хабарӣ мафҳуми "миллиарди тилоӣ"-ро истифода мебаранд. Ин ишора ба сатҳи баланди зиндагии мардуми Ғарб аст. Ҳоло амалан панҷяки инсоният 80 фоизи сарвати ҷаҳонро соҳибӣ мекунад. Агар дар охири асри XIX сарватмандтарин давлати дунё аз рӯйи даромад ба ҳар сари аҳолии аз давлатҳои қафомонда нӯҳ маротиба афзалият дошта бошад, пас имрӯз ин таносуб сад бар якро ташкил медиҳад. Ба ибораи дигар, танҳо 20 фоизи аҳолии кураи Замин ба гурӯҳҳои доро мансуб ҳастанд ва ин фарқият дар миёни кишварҳои пешрафтаю қафомонда босуръат меафзояд. Мутаассифона, чунин қитъаи бузурге мисли Осиё маскани аз се ду қисми мардуми камбизоати ҷаҳон аст. Дар замоне, ки давлатҳои мутамаддин дар тараққиёти худ ба дастовардҳои назаррас ноил мегарданд, бисёр кишварҳои Шарқ пой дар гил мондаанду барои ҳамдигар чоҳ мекананд.... Зеро маҳз нодорию қашшоқӣ, ки маъмулан ҳамроҳи доимии ҷаҳолат мебошанд, барои пайдоиш ва густариши терроризм ва ифротгароӣ заминаи мусоид ба вучуд меоранд. Ин ҳам маълум аст, ки ҷаҳолат ва ифротгароӣ дар тӯли даҳсолаҳо аз ҷониби гурӯҳҳои муайяни манфиатдор дастгирӣ меёбанд. Ин падидаи хатарнок аст ва оқибати басо ногувор дорад. Баъзеҳо бар он ақидаанд, ки терроризм ва ифротгароиро танҳо дар муҳорибаи низомӣ мағлуб намудан имконпазир аст.

Ба чунин ақида розӣ шудан мумкин нест, зеро ҳалли низомии ин масъала ҳанӯз хеле нокифоя мебошад. Он тамоми омилҳоеро, ки чун қоида боиси пайдоиши терроризм ва ифротгароӣ мегарданд, пурра аз байн бурда наметавонад. Вобаста ба ин, бори дигар мехоҳам таъкид намоям: то он даме, ки бо мақсади кам кардани қашшоқию бенавоӣ, бекорӣ, сатҳи пасти маълумот тадбирҳои муассир ва ҷиддӣ андешида нашаванд, хавфи терроризм ва экстремизм низ аз байн намеравад».

Аслан ин ақида ҳақ асту рост, чунки зиндагии арзандаи инсон ҷавҳари фалсафаи одамияту инсонпарварӣ буда, масъалаи муҳими экзистенсиалии ҳаёти инсон ва сулҳу осоиштагии байни миллату халқҳои ҷаҳонро ташкил медиҳад. Дар ин масъала ҳам, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба мисли Маҳатма Гандӣ, Мартин Лютер Кинг худро ҳамчун гуманисти сатҳи ҷаҳонӣ нишон дода, масъалаи тақдири ояндаи инсон ва инкишофи осоиштаи онро бо далелҳои муътамад матраҳ менамояд.

Мубориза бо ифротгароӣю терроризм танҳо вазифаи як давлату ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нест, балки вазифаи аҳли ҷомеа ва афроди худшиносу миллатпарвар мебошад. Агар ҳамаи аҳли ҷомеа азми қавии решақан кардани ин зуҳуроти номатлубро дошта бошанд, ҳамагон бояд дар атрофи сиёсати мудаббирона ва созандаи Пешвои миллат муттаҳид гардида, дастаҷамъона бо равияҳои ифротгарою террористӣ мубориза баранд. Воқеаҳои ахири асафбори Тоҷикистон нишон доданд, ки баъзе ашхос мехостанд мақсадҳои нопоки худро бо роҳи амалҳои террористӣ амалӣ намоянд. Хиёнати Ҳоҷӣ Ҳалим ва гурӯҳаки ҳаммаслақонаш, ки мақсади ноором кардани ҷомеаро дошта, бо ҳамин мақсад бо истифода аз силоҳи оташфишон якҷанд шаҳрвандони осоишта ва кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, яъне милисаҳоро ба ҳалокат расонида, мехостанд амалҳои террористии худро дар тамоми минтақаҳои Тоҷикистон роҳандозӣ намоянд. Аммо якдилию ваҳдати аҳли ҷомеа ва ҳушёрӣю зиракии мақомоти қудратии кишвар кӯшишҳои харобкоронаи онҳоро нақш дар об намуданд.

Дар охир бояд кайд намуд, ки танҳо иттиҳоди мустаҳками тамоми кишварҳои ҷаҳон ва афроди ватандӯсту хушёр чи дар арсаи ҷаҳан ва чи дар кишвари алоҳида метавонанд садди роҳи вабои қарни XXI гардида, башариятро аз падидаҳои ифротгароӣ терроризми байналмилалӣ наҷот диҳад.